

„On the last day of the Creation, God desired to crown His work and thus created Kornati Islands out of tears, stars and breath!“ G. B. SHAW (1929)

Krajina Kornatu s olivovými háji

Starý olivovník

Kulisy, pozůstatek natáčení na ostrově Mana

Ovce místního plemene Pramenka

Šalvěj lékařská

Národní park Kornati

Podle známé a často citované relace G. B. Shawa vznikly Kornati poslední den stvoření, kdy se Bůh rozhodl korunovat své dílo, a stvořil je ze slz, hvězd a dechu. Je tedy zjevné, že Shawa prostředí Kornat okouzilo. Zachovalo se jejich kouzlo dodnes? A kdy má smysl se sem vydávat?

Souostroví sestává ze 140 ostrovů, ostrůvků a útesů, národním parkem je od roku 1980. Chráněno je celkem 218 km², z toho 48 km² plochy pevniny a 170 km² moře, různě přísný stupeň ochrany pak dostalo 89 ostrovů.

Půvab ostrovní krajiny je z velké části podmíněn její geologií. Všechny ostrovy tvoří polámaná vápencová deska, která je pokračováním pobřežních pohorí. Ta se noří dlouhými štíhlými ostrovy do Jaderského moře a právě v oblasti Kornatských ostrovů se do moře definitivně potápí.

Problémy zemědělství

Předchozí vývoj zdejší krajiny byl ovlivněn člověkem mnoha způsoby. Lidé tu od pradávna hledali zemědělskou půdu, což ale nebylo nijak snadné. Míst přirozeně vhodných pro pěstování zemědělských plodin je na centrálním ostrově Kornatu i na menších přiléhajících ostrovech nečekaně málo. Tedy nečekaně málo pro Středoevropana, mediteránní zemědělci byli od antických časů skromní a místa pro svá pole a sady uměli i v chudé krajině najít. Krasový povrch ostrovů umožňuje zemědělství jen na přírodních plochách, kterým se tradičně říká polje, a jsou to zdánlivě bezodtoké terénní prohlubně. V nich se dlouhodobě hromadí dešti splavovaná červená půda.

Další možností je přehradit údolí kamennými valy a snosy a použít je jako jakési nádrže k udržení vzácné a vodou splavované půdy. Taková políčka se například na blízkých ostrovech Hvaru a Brači používají k pěstování vinné révy, zde je však převládající kulturní dřevinou oliva. Olivové háje svými starými kmeny evokují představu pralesních stařešinů, jejich přítomnost je ovšem pouze výsledkem práce lidských rukou. Významnou plodinou je také smokvoň, poskytující lahodné filky.

Zbytek ostrovů pokrývají škrapy vzniklé krasovým zvětráváním vápencových výchozů. Podstatným činitelem vzniku krasu je zde srážková voda, která se do vápenců zasakuje tak důkladně, že na ostrovech není žádný pramen ani vodní tok. Jediným přirozeným

Magazínova škřila

Pevnost Tureta

zdrojem vody je jezírko na ostrově Kornatu poblíž Gospe Tarca, chorvatsky lokve. Jeho vodu pijí místní ovce, proto jsem ji raději neochutnal, literatura však uvádí, že je mírně slaná, což by naznačovalo její podzemní spojení s asi 250 metrů vzdáleným mořem.

Vůbec je dosti těžko představitelné, jak je bez pramenů a studní možný chov zvířat. Další možností, jak místní ostrovy zemědělsky využívat, je totiž pastevectví, zejména pastva ovcí. V průvodcích uváděné vyprávění o tom, jak místní ovce žízní pijí mořskou vodu, je totiž fyziologicky zcela nepředstavitelné. Ovce získávají vodu noční pastvou, poté co padne rosa, která je velmi vydatná.

Právě pastva dala ostrovům jejich krajinný ráz. Rolníci ve snaze upravit řídké a trnité porosty macchií (věčně zelených křovin) na pastviny centrální ostrov vícekrát vypálili, a následná pastva způsobila, že ostrov Kornat je téměř bez přirozené, zejména dřevinné

Vlahé moře *zve za krásami* podmořského světa

vegetace. Při pátrání po jejích zbytcích je nutné se pohybovat po ostrově pěšky, což není právě jednoduché. Lze tak najít osamělé stromy, které přežily požáry i pastvu. Nejčastěji jsou to plané hrušně. Jako by nejlépe z místních dřevin vzdorovaly ohni.

Krajina zdí

Významným prvkem v kornatské krajině jsou nasucho rovnané zdi. Pastviny totiž nebyly společné, tak jako jsme je kdysi znali u nás. Naopak, ostrovní pozemky byly soukromé a exaktně rozdělené na jednotlivé parcely. Dřevo na ploty bylo zcela nedostupné, a tak vlastníci vyskládali zdi a zídky bránící ovcím v pohybu z místního kameniva, dostupného v libovolném množství. Zdí se na ostrově Kornat zachovalo přibližně 70 km, některé z nich se táhnou příčně přes celou šíři ostrova.

Podle mapy nebo satelitních snímků lze objevitelskou cestu směřovat ke zbytku původního lesa na severním svahu, který se podle chorvatského jména místního neopadavého dubu cesmínovitého (*Quercus ilex*) jmenuje Crnika. Cesta začíná v malém přístavu Strižnja, vede přes vrchol Metlina a přes malé náhorní plató dovede zájemce k lesu.

Téměř u Crniky lze obdivovat i pozoruhodný geologický útvar zvaný Magazinova škrila, tedy břidlice. Magazin je příjmení dodnes existující na Murteru, slovem břidlice je popsána vápencová skalní vrstva, zvětráváním obnažená do rovné plochy 30 krát 70 metrů. Rovina je to dosti nakloněná, dá se ale se značnou dávkou opatrnosti přejít. Jako bílé zrcadlo svítí škrila ze severního svahu Kornatu do širokého okolí.

Soukromý národní park

Osídlení Kornatu lze doložit dvěma zchovalými stavbami: jednak ruinami Mariánské baziliky zvané Gospe Tarca na břehu průlivu mezi Kornatem a Levernakou. Blízko kostelíka vestavěného do ruin pak stojí další stavba, pevnůstka Tureta. Datování obou staveb je sporné, nejpřesněji lze situovat jejich vznik do pozdního starověku či počátků středověku.

Pozemky v národním parku jsou netypicky zcela v soukromém vlastnictví. Patří od sedmnáctého století obyvatelům ostrova Murteru, a téměř u nich nedochází ke změně vlastnictví jinak než dědictvím. K technické obsluze pozemků a stád vznikla v zálivech členitého pobřeží postupem času drobná stavení zvaná stany. Střechy domků byly konstruovány ke sběru dešťové vody do sklepních cisteren, což se používá dodnes. Na některých místech, například v zálivu Kravljacića, jsou postaveny nově vyhlížející velkoplošné sběrače dešťové vody. Podobně se sbírá voda také na blízkém ostrově Dugi otok, například v Božavě nebo v Sali.

Vápencové škrapy

Útesy ostrova Mana (dole mořský kajak jako měřítko)

Očima přírodovědce

Jelikož na ostrovy nevede pravidelná lodní linka, většina návštěvníků národního parku se do oblasti Kornat dostává v rámci jednodenního výletu turistickou lodí. Z lodi obdivují vysoké útesy na západní návětrné straně ostrovů, občas se zastaví v některé ze zátok a koupou se, což je vlastně celý program. Druhou možností je cesta na vlastní či na pronajaté jachtě.

Pro přírodovědce je ovšem nejvýhodnější krátkodobý pronájem některého ze zemědělských a rybářských domků, který mu sice neumožní splynout s místním prostředím, ale alespoň částečně do něj proniknout. Může tak nahlédnout do rybářských sítí, jejichž výlov je překvapivě chudý, snad v důsledku nadměrného rybolovu v místních vodách pro blízko položenou konzervárnu v Sali. Přesto v haltýřích uvidí živé barevné ropušnice anebo na prodej čekající langusty. Ráno uslyší vrzavý zpěv místních bělořitů okrových, v podvečer pak křik rorýsů skalních, kteří společně s kormorány chocholatými hnízdí v kolmých stěnách útesů. V jarním období uvidí kvést chudou ostrovní květenou, v době naší výpravy kvetla jemně vonící šalvěj lékařská a nepříjemně pichlavý bodlákovec skvrnitý. Moře bude ještě chladné a koupání, které poskytuje, bude vhodné spíše pro absolventy Memoriálu Alfreda Nikodéma.

Letní i podzimní výpravy přivedou návštěvníka na horké ostrovy s vegetací spálenou sluncem, kdy i aktivita místní nečetné fauny bude mizivá. Ovšem moře bude mile teplé a umožní úžasný výhled do podmořského světa.

V každém případě lze v národním parku spatřit a zažít dalmátskou ostrovní krajinu, zchovalou tak, jak kdysi vypadala celá Dalmácie před nástupem masové turistiky, a zřejmě k nerozeznání podobnou té krajině, kterou na své středomořské cestě spatřil George Bernard Shaw. ■

Rovnané zdi rozdělují pastviny